

Yugoslavya'da Miloseviç Döneminin Sonu

Yrd. Doç. Dr. İlhan Uzgel, A.Ü. Siyasal Bilgiler Fakültesi Öğretim Üyesi

24 Eylül 2000'de yapılan seçimlerden muhalefetin ortak adayı Vojislav Kostunitsa'nın galip çıkması üzerine Yugoslavya'da yeni bir döneme girildi ve 13 yıldır devam eden Miloseviç yönetimi sona erdi. Böylelikle, Doğu Avrupa'da 1989 sonunda başlayan sosyalist rejimlerin yıkılması süreci yaklaşık 10 yıllık bir gecikmeyle tamamlanmış oldu.

Miloseviç 1987'de yakın arkadaşı ve onun parti içinde yükselmesine yardımcı olan Ivan Stamboliç'i saf dışı ederek Sırbistan Komünist Partisinin başına geçti ve ülkede yükselen milliyetçilik rüzgarını arkasına alarak popülerliğini giderek artırdı. Bu gelişmede iki etkenin belirleyici olduğu görülmektedir. Bunlardan birincisi, Sırp lar arasında Yugoslavya içinde sürekli ezildikleri ve baskı altında oldukları yolundaki anlayışı ve Miloseviç bu haksızlığı giderecek lider olarak görülüyordu. İkincisi, Kosovalı Arnavutlar, özellikle 1974 Anayasasının getirdiği geniş özerkliği kullanarak burayı fiili bir cumhuriyete dönüştürmüşlerdi ve bölgeden yoğun bir Sırp göçü vardı. İşte, Sırp tarihinde ve Ortodoksluğunda çok önemli bir yeri olan Kosova'nın elinden gitmekte olduğu düşüncesi ve Miloseviç'in bu gidişe bir son verecek lider olarak görülmesi halkın bu eski komünist yeni milliyetçi lidere olan desteğini artırmıştı. Zaten Miloseviç'in en önemli uygulamalarından biri 1989'da Kosova'nın özerkliğini kaldırmak olacaktı. Bu girişim ülkedeki gerginliği artırır ve eski Yugoslavya'nın parçalanmasına giden yolu açarken, başta aydınlar ve Kilise olmak üzere Miloseviç'in Sırp ulusal birliğini sağlayacak bir lider olarak değerlendirilmesine yol açacaktı.

Ne var ki, Haziran 1991'de Slovenya ve Hırvatistan'ın bağımsızlıklarını kazanmaları, Almanya'nın ısrarı ve girişimiyle AB tarafından tanınmaları ve Yugoslav ordusunun arka arkaya bu bağımsızlık ilanlarını önlemek için müdahalede bulunması, 1995 sonuna dek sürecek bir parçalanma sürecini başlattı ve bu durum Miloseviç'in izlediği politikada bir değişikliği gerekli kıldı. 1989-91 döneminde Miloseviç'in, eskisinden farklı olarak Sırp ların denetiminde bir Yugoslavya oluşturma projesi ordunun Slovenya ve Hırvatistan'da başarılı olamaması üzerine suya düşmüştü. 1991'den, yani parçalanmanın kesinleşmesinin ardından ise Miloseviç bu kez eski Yugoslavya'da Sırp ların ağırlıklı olarak yaşadıkları yerleri denetim altına alma ve Bosna'yı bölme planını yürürlüğe koydu. Fakat bu plan da 1995'te önce Hırvatistan'ın Krajina bölgesindeki Sırp ların sürülmesi, ardından aynı yılın sonunda Dayton Anlaşmasının imzalanmasıyla başarısızlığa uğradı.

Her ne kadar Miloseviç bu başarısızlığı başarı olarak sunabildi ve hem kendi halkına hem de dünyaya Balkanlara barış getiren lider olarak popülaritesini

artırdıysa da, Yugoslavya'nın içindeki sıkıntılar büyük ölçüde devam etti. Öncelikle, yaptırımların bazıları kaldırıldı ama bir baskı aracı olarak dış duvar denilen ve Yugoslavya'nın ekonomik yapısını olumsuz etkileyen önlemlerin uygulanmasına devam edildi. En önemlisi Kosova sorununa bir çözüm bulunamamıştı ve İbrahim Rugova öncülüğündeki pasif direnişe bazı Arnavutlar tepki göstererek Kosova Kurtuluş Ordusunun eylemlerini artırmışlardı. Şubat 1998'den itibaren tırmanan çatışmalar nedeniyle, Yugoslav güvenlik kuvvetlerinin sert önlemler alması ve yüzbinlerce Arnavut'un dağlık bölgelere kaçmak zorunda kalması üzerine Balkanlarda istikrar tekrar bozuldu ve Kosova uluslararası bir soruna dönüştü. Şubat 1999'da yapılan Rambouillet (Fransa) toplantısında Yugoslavya kendisine dayatılan, Kosova'ya NATO askerlerinin yerleştirilmesi gibi hükümleri kabul etmeyince 24 Mart'tan itibaren ABD öncülüğündeki NATO uçakları ülkeyi bombardımana başladı. Böylece, Yugoslavya, NATO'ya savaş ilan eden ilk ve tek ülke oldu. Hem ABD'li yetkililer, hem de geleneksel olarak Sırları kollayan Fransa ve İngiltere artık Miloseviç yönetiminden kurtulmaya karar vermişlerdi ve Yugoslavya bu dönemde iyice Batı dünyasına yabancılaşmaya başlarken, Sırlar arasında yaygın olan haksızlığa uğramışlık inancı daha da güçlendi. Öyle ki, Miloseviç karşıtı olanlarda özellikle ABD ve NATO karşıtlığı güçlenmiş, yönetim ise hemen her türlü muhalefeti NATO ajanlığı olarak tanımlamaya başlamıştı.

Bombardıman Yugoslavya'nın boyun eğmesi üzerine Haziran 1999'da sona erdi. Dünyada belki de ilk kez bir ülke içteki bir azınlığına baskı uğradığı gerekçesiyle bombalanırken, yine ilk kez hava operasyonlarıyla bir savaş kazanılıyordu. Fakat bütün bunların sonucunda Yugoslavya için asıl önemli olan Belgrad'ın Kosova üzerindeki denetimini kaybetmesi ve buranın BM tarafından yönetilmeye başlanmasıydı. Böylece, Miloseviç'in 1991'de bütün Sırların yaşadığı toprakları biraraya getirme ("Büyük Sırbistan") projesi gerçekleşmek bir yana, Yugoslavya 1912'den beri elinde tuttuğu (Birinci ve İkinci Dünya Savaşları hariç) Kosova üzerindeki denetimini kaybetmişti. Üstelik, Karadağ'da 1997'de Cukonoviç'in başa geçmesiyle birlikte ayrılıkçı eğilimler görülmeye başlanmış, yeni yönetim Belgrad'dan gelen talimatları dinlemeyeceğini açıklamıştı. Bu durumda Sırlar kendilerine birçok açıdan çok yakın buldukları Karadağ'ın da federasyondan ayrılması olasılığıyla karşı karşı kaldılar.

İşte 24 Eylül 2000'deki seçimler bu siyasal gelişmelerin ardından gerçekleşti. Miloseviç bu seçimlerde de daha önce uyguladığı taktiklerin benzerlerini uygulamaya sokmuş, basını ve muhalefeti baskı altına almaya çalışmış, Belgrad'da NATO ülkeleri liderlerinin yargılandığı düzmece mahkeme ve duruşmalar düzenlemişti. Fakat bir noktayı iyi göremediği anlaşılmaktadır ki, o da Batılı ülkelerin bu kez onu devirmek için hem birlikte hem de çok kararlı bir şekilde hareket etmeleriydi. Hem ABD, hem de Almanya ve diğer bazı AB ülkeleri ülkedeki muhalefet partilerine, basına ve muhalefetin başında

bulunduğu belediyelere miktarı 70 milyon doları bulan büyük yardımlarda bulundular. Böylelikle, Miloseviç krşısında seslerini duyurmakta zorluk çeken muhalefet partileri ve Belgrad dışına ulaşamayan muhalif basın daha etkili olmaya başladı. Özellikle ABD'nin Ulusal Demokrasi Vakfı bölge ülkelerine yönelik olarak sürdürdüğü faaliyetlerini, Yugoslavya özelinde daha da artırmıştı.

Bu arada Batılı ülkelerin çabaları yalnızca kaynak sağlamakla da sınırlı kalmayıp "Sırp milliyetçisi" olarak takdim edilen Vojislav Kostunitsa'nın da Miloseviç'e karşı ortak aday olarak belirlenmesinde önemli rol oynadı. Böylece, geçmişte birçok defa ortak platform oluşturmaya çalışıp başarılı olamayan muhalefet Batılı ülkelerin dışarıdan zorlaması ve bütün partilerin kabul edebileceği bir ismi öne çıkarmasıyla Miloseviç'e karşı birleşebildi.

Seçimler gerçekleştiğinde ve ilk sonuçlar alındığında muhalefet zaferini ilan eder ve Kostunitsa'nın oyların % 50'sinden fazlasını aldığını savunurken Miloseviç'in denetimindeki seçim komisyonu her iki adayın da % 50'nin altında kaldığını ileri sürerek seçimlerin iki hafta sonra yenilenmesi gerektiğini savundu. Miloseviç böylece zaman kazanmaya çalışıyordu. Fakat muhalefet partilerinin çağrısı üzerine Belgrad sokaklarında ve özellikle parlamento binasının önünde toplanan halk, artık bu kentte iyice alışılmış olan yeni bir gösteri dalgasını başlattı. Ayrıca, seçim sonuçları tanınmazsa genel greve gidileceği açıklandı. Bu arada Yugoslav Ordusu seçim sonuçlarını tanıyacağını ve herhangi bir müdahalede bulunmayacağını açıklayarak en azından kaybetmesi durumunda Miloseviç'in yanında yer almayacağını belli etmiş oldu.

Ülkedeki gerilim artarken, ilginç bir gelişme yaşandı. Belgrad'ın güneyindeki Cacak kasabasının belediye başkanının öncülüğünde bazı iş makinalarıyla harekete geçen bir grup, parlamento binasının önüne gelerek, orada bekleyen ama herhangi bir eylemde bulunmayan başkentli göstericilere katıldı ve onları da peşlerine takarak parlamentoyu bastı. Cacıklılar Belgrad'a doğru yol alırken ordu müdahale etmemiş, hatta parlamento gibi önemli bir kurum basılırken polis ciddi bir direniş göstermemişti. Ardından, yönetimin denetimindeki Sırp televizyon binası da ele geçirildi ve Miloseviç'in yakın adamı olan yöneticisi göstericiler tarafından saldırıya uğradı. Baskın sonucunda Kostunitsa başkanlığını ilan etti. Bu arada kendisinden haber alınamayan ve ülkeyi terk ettiği düşünülen Miloseviç'in kendisine bağlı iyi donanımlı özel birliklerle karşı saldırıya geçip yönetimi ele alacağından da endişe edildi. Fakat kısa bir süre sonra televizyonda görülen Miloseviç "artık torunlarını sevmek istediğini" açıklarken, mafya bağlantısı olduğu söylenen oğlunun ise yurt dışına kaçtığı öğrenildi. Miloseviç iktidardan düşmekle birlikte bu mücadeleyi bırakmayacak, tekrar milletvekili seçilen eşi Mirjana Markoviç ve denetiminde olan Sırbistan Sosyalist Partisi aracılığıyla Sırbistan siyasetini etkilemeye ve geri dönmeye çalışacaktır.

Bu gelişme Romanya benzeri bir halk ayaklanması olarak tanımlandıysa da arada ciddi farkların bulunduğu, hatta bir uzlaşma ya da "danışıklı döğüş"ün söz konusu olduğu anlaşılmaktadır. Zaten Batı basınında ve bazı araştırma kuruluşlarının yayınlarında bir süredir Miloseviç'e görevi bırakması karşılığında Kosova'daki olaylar nedeniyle Lahey Savaş Suçları Mahkemesinde yargılanmama ve kişisel servetini koruma güvencesi verilebileceği yolunda haberler yer almıştı. Kostunitsa da özellikle Miloseviç'in Lahey'deki mahkemeye teslimi konusunda çok katı bir tutum almış ve bunun söz konusu olmayacağını belirtmişti. Zaten yeni devlet başkanı, Miloseviç döneminin başta güvenlik güçlerinin başındakiler olmak üzere kilit kadrolarını değiştirme konusunda aceleci olmayacağını da açıkladı.

İktidar değişikliğinden sonra Batılı ülkeler, aradaki 10 yıllık açığı kapamak istercesine, Yugoslavya'yı büyük bir hızla uluslararası sisteme entegre etmeye başladılar. Önce yaptırımlar kaldırıldı, Kostunitsa AB doruğuna davet edildi, 8 yıldır çözülemeyen Yugoslavya'nın BM'ye üyeliği sorunu hemen çözüme bağlandı, Yugoslavya AB'nin Haziran 1999'da ortaya attığı Güneydoğu Avrupa İstikrar Pakti'na davet edildi.

Miloseviç'in düşüşünde birçok faktör rol oynadı. Daha önce değinilen, Batılı ülkelerin doğrudan ve dolaylı müdahalelerinin yanında, Miloseviç'in geleneksel olarak kendisini destekleyen grupların desteğini kaybettiği görüldü. Sırp ulusunu hakettiği yere getireceği umudu bağlanan Miloseviç bunu gerçekleştirememiş, Sırp ulusal birliğini sağlayamamıştı. Bu çerçevede, Kilise ve milliyetçi aydınlar Miloseviç'ten özellikle 1995'ten itibaren desteklerini çekmişler, hatta göstericilere destek olmuşlardı. Sırp Ortodoks Kilisesi Başpiskoposunun seçim sonuçlarını tanınması yolundaki çağrısı bunun bir göstergesiydi.

Ayrıca, ülke giderek güvensiz bir yer olmaya başlamıştı. Önce 2000 başında Arkan'ın, ardından Savunma Bakanının birbirine benzer suikastlerde öldürülmeleri, Miloseviç'in parti içinde yükselmesini sağlayan eski arkadaşı Ivan Stamboliç'in esrarengiz biçimde kaybolması halkın güvenlik sorununu ve yönetime olan tepkisini artırmıştı.

Yugoslavya'daki bu değişimi önemli kılan iki özellik vardır. Bunlardan ilki, Miloseviç'in düşüşünün temel nedeni olan Sırp ulusal projesinin gerçekleşmemesidir. Buradaki sorun, Sırp'ların bu projenin kendisine değil, onu hayata geçirmede taktik hatalar yapan lidere tepki göstermiş olmalarıdır. Yerine gelen Kostunitsa'nın Sırp milliyetçiliğine yapılan vurguyu sürdürmesinin altında yatan neden budur. Dolayısıyla, Sırp'lar bu durumdan Miloseviç'i sorumlu tutarak bu tarihsel yükten bir bakıma kendilerini sıyrma yoluna da gitmişlerdir.

İkinci olarak, uluslararası ilişkilerin Soğuk Savaş sonrası ortamda aldığı biçim

açısından bakıldığında, Miloseviç dönemi Yugoslavya örneği Batı'nın hem ileri sürdüğü siyasal değerlere –demokrasi, insan hakları ve azınlık hakları - hem de ekonomik sisteme- özelleştirme, devletin etkinliğinin azaltılması- karşı koymaya çalışmış ve bu çabasının karşılığını çok ağır bir bedelle ödenmiştir. Bu tür bir karşı koyuşun Irak, Küba, Kuzey Kore gibi ülkelerde çok uzun bir süredir devam ettiği düşünülürse, Yugoslav deneyimi böyle bir politikanın en azından görece bir serbest seçim sistemi altında ve özellikle Avrupa kıtasında sürdürülmesinin çok güç olduğunu göstermiştir. Bu politikalar sonucunda Yugoslavya dışlanmış, imajı zedelenmiş, ambargoya tabi tutulmuş, bombalanmış, iç politikası manipüle edilmiş ve bir "parya" devlet statüsüne indirgenmişti. Yeni dönemde ise bütün bu alanlarda bir düzelleme yaşanacağı beklenirken, Yeni Dünya Düzeni Yugoslavya'yı içine almaya şimdiden başlamıştır.